

Стокхолмска изјава

Ка консензусу о принципима креирања политике у савременом свету

Тринаест економиста, укључујући четворицу бивших водећих економста Светске банке се сусрело у Салтсјобадену у Шведској 16-17 септембра 2016. да продискутује о изазовима који стоје испред актуелних креатора економске политике. Састанак су организовале Шведска међународна агенција за развој и Светска банка. Групу су сачињавали Сабина Елкајр (Оксфорд), Пранаб Бардан (Беркли), Каушик Басу (Њујорк), Харун Борат (Кејптаун), Франсуа Бургињон (Париз), Ашвини Дешпанде (Делхи), Рави Канбур (Итака), Джастин Јифу Лин (Пекинг), Кале Муне (Осло), Жан-Филип Плато (Намур), Хаиме Саведра (Лима), Джозеф Стиглиц (Њујорк) и Фин Тарп (Хелсинки и Копенхаген). Група је на крају састанка одлучила да објави изјаву о међусобно постигнутом консензусу под називом „Стокхолмска изјава“.

1 Изазов развоја

Модерни свет пролази кроз турбулентна времена. Глобалне силе носе са собом уједно и могућности и потешкоће. До сада незабележен технолошки прогрес обећава пораст животног стандарда, али уједно и носи потешкоће у виду отпуштања радне снаге и незапослености младих. Експанзија трговине и глобалних инвестиција су убрзали развој и унапредили неколико земаља из ранга сиромашних у ранг средње развијених. У исто време су бројне групе у овим земљама остале запостављене. Исто важи и за развијене економије у којима је глобализација за многе имала негативне последице. Надаље, животни стандард се у суштини погоршао у нацијама погођеним конфликтима и ратовима. Пораст неједнакости унутар земаља угрожава друштвену кохезију и економски напредак. Деградација животне средине и климатске промене угрожавају планету и чекају организовану глобалну акцију која би одговорила на предстојеће опасности. Брза урбанизација би могла да повећа продуктивност путем агломерације – али и да погорша проблеме дивљих насеља, сиромаштва и конфликта.

Ништа од овога не умањује огроман напредак по питању пораста прихода и побољшања здравља и образовања. Славимо ова достигнућа, али и очекујемо несумњиве изазове који су пред креаторима политике. Успешан одговор на ове изазове лежи у креирању политике која би зауздала глобалне силе развоја и усмерила развој у складу са обећањима, а не потешкоћама. Дизајн такве политике захтева јасну визију циљева развојне политике и учење из успеха и грешака из прошлости, као и опуса економске теорије и статистичке анализе акумулираних током дужег временског периода.

Сада је јасно да неке од препорука традиционалне економске науке нису биле важеће. Креатори политике не могу се ослањати на једноставне препоруке, као што су очување фискалног баланса, коришћење монетарне политике ради контролисања инфлације, одржавање макроекономске стабилности и остављање тржишту да се побрине за остало.

UNOFFICIAL TRANSLATION

Претпоставка да ће такав приступ омогућити развој који се прелива на сиромашне није оправдана. Заиста, неке од тренутних недаћа би могле да се припишу сувише стриктној примени ових застарелих препорука.

Ова изјава не нуди нацрт за вођење политике, него сет принципа који ће, надамо се, допринети уобличавању националних политика и промоцији глобалног разговора и креирања мултилатералних политика. Поменути принципи су преко потребни у данашњем глобализованом свету који се убрзано мења.

2 БДП није циљ сам по себи

Верујемо да, упркос томе што је потребна, политика за пораст БДП-а не треба да буде циљ сама по себи, него средство за стварање ресурса потребних за постизање низа друштвених циљева који укључују побољшање здравља, образовања, запослености, сигурности, као и потрошње. Лично благостање је вишедимензионално, а политика би требало да побољша све димензије које су битне за друштво, а не само приход. Потребно је, на пример, обезбедити бољу исхрану за сву предшколску децу и основну здравствену негу за све, као и препознати да су ове ствари сасвим у оквиру изводљивог. Ако праве политике нису на месту, пораст БДП-а би могао да се деси на уштрб ових димензија благостања, уључујући и оне које се односе на деградацију животне средине на локалном, као и климе на глобалном нивоу. Такође је потребно имати на уму да пораст БДП-а сам по себи не мора да води ка искоревању опресивних правила и дискриминишућег понашања против угрожених група становништва које обично захтевају усмерене интервенције.

Препознајемо потребу да се прихвати да не постоји један рецепт који би био одговарајући за *све* економије. Културни и друштвени контексти се разликују, као и историје. Ово води ка различитим тежњама у различитим друштвима, а такође игра улогу у одређивању онога што је одговарајуће или не. У прошлости је постојала склоност ка прописивању једнообразне политике (осмишљене у некој богатој земљи) за све нације. Иако постоје разнолики политички принципи, сви би требало да обратимо пажњу на то да треба да постоји простор за разноликост и прилагођеност политике контексту.

3 Развој треба да буде укључив

Верујемо да политика треба да помогне да се осигура развој који је друштвено и економски укључив и који не запоставља било коју друштвену групу – идентификовану преко рода, етничке припадности или других друштвених показатеља. Посебну пажњу би требало посветити особама угроженим по питању неколико димензија благостања, а посебно онима који се истовремено суочавају са неколико врста недостатака. Међутим, фокус на најугроженије није довољан. Такође је битна и удаљеност између богатих и сиромашних, као и видљивих друштвених група. Оштар пораст неједнакости прихода и богатства којем

сведочимо у протеклих неколико деценија и уочени ниво неједнакости по питању могућности доласка до основних услуга – као што су здравство и образовање – су етички неодбрањиви, подривају друштвену кохезију и подстичу присвајање од стране елите, што доводи до даљег погоршања неједнакости. Висок ниво неједнакости ускраћује глас сиромашних и резултује слабљењем демократије. Давање моћи женама и историјски дискриминисаним групама је приоритет сам по себи, који уједно омогућава здраву основу за економску ефикасност. У ситуацијама политичких турбуленција и друштвеног конфликта развој није могућ, а развојна политика која није укључива је у стању да започне друштвени конфликт. Свеукупно, укључиви развој је једини друштвено и економски одрживи тип развоја.

4 Развој који чува животну средину је услов, а не опција

Иако су њени приступ и примена различити у свакој земљи и контексту, сматрамо да креирање развојне политике мора да има за циљ развој који погодује очувању животне средине. Ово је директно повезано са деградацијом животне средине, где пораст прихода у изолацији може да креира лажне показатеље благостања и напретка. Надаље, борба за ресурсе и емиграција због услова животне средине могу да доведу до несигурности и сукоба који подривају развој. На глобалном нивоу, климатске промене су дуготрајна претња одржању планете и подједнако кратко до средње трајна претња начину живота, пољопривреди и станишту у многим земљама. Напори да се ублаже климатске промене треба да се предузму, прво и најважније, на глобалном нивоу, док политике прилагођавања захтевају активну интервенцију и подршку на националном и локалном нивоу. Решавање ових проблема се не може препустити слободном тржишту. Регулаторне интервенције државе и одређена количина координације политика између неколико земаља су неизбежне.

5 Потреба да се балансирају тржиште, држава и заједница

Суочена са овим циљевима и глобалним изазовима стављеним пред светску заједницу, развојна политика треба да буде саграђена на пажљивом балансу између тржишта, државе и заједнице. Важно је да се препозна да су тржишта сама по себи друштвене институције којима је потребан оквир ефикасне регулације да би испунили обећање економски ефикасне расподеле ресурса. Чак и тамо где тржишта испуњавају обећања ефикасности, она немају природну способност да испоруче обећања по питању укључивости и равноправности. Као што сада знамо, глад у свету је компатибилна са ефикасношћу слободног тржишта. Тренд ка неспутаним тржиштима у последњих четврт века објашњава низ исхода са којима се свет тренутно носи, уључујући финансијске кризе, неоправдане нивое неједнакости и неодрживости.

Иако признајемо границе онога што тржишта сама по себи могу да постигну, ценимо да држава треба да функционише ефикасно. Осим тржишта, важне улоге треба да одиграју различити нивои власти и различите форме цивилног друштва, попут кооператива, удружења

UNOFFICIAL TRANSLATION

и невладиних организација. Држава не треба да преузима задатке који више одговарају тржишту или локалним заједницама. Ове институције често раде заједно на комплементаран начин. Постоје околности у којима су локалне групе на нивоу локалне заједнице у најбољој позицији да се побрину за добробит најугроженијих. Чак и ако не можемо да игноришемо чињеницу да ретроградне силе понекад преузму контролу над институцијама на нивоу локалне заједнице, организације цивилног друштва на свим нивоима имају важну улогу у промовисању и одржавању друштвене кохезије.

Понављамо да је држава незаменљива у креирању правила игре и успостављању регулаторног оквира у ком тржишта и заједнице могу да се развијају и стимулишу напредак. Већа друштвена кохезија и поверење у боља правила игре ће такође резултирати мањом неједнакошћу, промовишући уједно пораст и благостање у свим димензијама. Држава такође има незаменљиву улогу у областима где тржишта не функционишу довољно добро – узмимо финансије, здравство и заштиту животне средине као пример – и где постоје јасни друштвени императиви, као што су женска права, заштита угрожених група и спречавање претеране неједнакости по питању богатства и примања. Такође, има и улогу у обликовању индустријске политике и ефективне политике у секторима пољопривреде и услуга. Држава мора да предупреди циклусе пораста неједнакости, који воде заробљавању државе и намећу друштвену, политичку и економску неједнакост.

6 Обезбеђивање макроекономске стабилности

Добар број традиционалних политичких савета је фокусиран на потребу за макроекономском стабилношћу. Стабилније економије успевају да постигну виши ниво развоја, уз истовремено повећање благостања. Макроекономска стабилност подразумева управљање политиком усмереном ка одржавајну економије на равномерном нивоу и пажљиво раматрање дугорочних последица садашњих политичких активности, посебно осигуравање фискалне и екстерне финансијске одрживости. Земље треба да користе периоде јаког раста за акумулацију фискалних ресурса, тако да буду у позицији да употребе овај лек када се за њим укаже потреба. Ипак, док је дугорочна фискална политика важна, а традиционална економска наука у праву што ово наглашава, креатори политике су често бивали у ситуацији да од балансирања буџета праве фетиш.

Треба препознати да су фискални стимулус и јавне инвестиције често одлучујући за избегавање замки стагнације и да су безбедни док год се пажљиво управља дуговима и ублажавају инфлаторне последице монетизације. Јавна улагања су важна за изградњу инфраструктуре и зелених технологија за које се на добит чека толико дуго да ретко могу да привуку приватна улагања. Даље, макро-пруденцијалне мере могу да допуне монетарну политику, спрече креирање економских мехура, ублаже потенцијално нестабилне токове капитала и спрече гомилање екстерних обавеза.

7 Утицај глобалне технологије и неједнакости

Са скорашњим технолошким достигнућима се појавио и посебан изазов у домену креирања политике. Нове технологије повезују глобално тржиште рада, омогућавајући радницима из земаља у развоју да без пресељења раде за глобално тржиште и потрошаче. Ово је створило нове могућности за раднике, али је истовремено погоршало неједнакост између нација. Нажалост, у порасту је тенденција да се у земљама са високим приходима ово карактерише као проблем рад-против-рада, који супротставља интересе радника у напредним економијама интересима радника из земаља у развоју. У стварности се превиђа да је ово углавном проблем рад-против-капитала. Аутоматизација, пораст роботике и глобализација тржишта рада не само да смањују количину радне снаге, него и зараду радника на уштрб већег профита за корпорације и власнике машина. Ове последице су разлог за бригу која треба да се разреши без њеног декларисања као рад-против-рада проблем.

Ово ствара три политичке обавезе. Прво, морамо инвестирати у људске ресурсе и побољшање вештина тако да они употпуне технологију и повећају приход од рада уз технолошки напредак. Друго, морамо да креирамо нове начине расподеле прихода унутар нација. Пад удела плата у БДП-у не сме да се третира као неизбежна последица технолошког напретка. Владе треба да створе системе пореза и расподеле профита који ће да разбију ово поистовећивање и да креирају правила игре – као што су снажна примена закона конкуренције и рада – који побољшавају преговарачку моћ радника и дају им већи глас у друштву и унутар фирми. Коначно, ово ствара посебну потребу за мултилатералним креирањем политике, стављајући одговорност пред мултилатералне институције да подрже хармонизацију политике између нација и да промовишу политику која уважава интересе не само богатих, индустријализованих земаља, него и економија у развоју, које су често ускраћене за право гласа у међународном одлучивању.

8 Друштвене норме и менталитет су важни

Добар део традиционалне економске науке сматра да друштвене норме и менталитет немају значајне последице за наш економски живот. Све већи део истраживања показује да то није тако. Наше вредности и култура су важни не сами по себи, него и зато што утичу на то како функционише економија. Друштво у коме људи верују једни другима је успешније од друштва у коме су људи неповерљиви једни према другима. На пример, начин на који се исте опције поставе пред различите људе у различитом низу или са различитим могућностима избора утиче на одлуку приликом избора. Владе треба да почну саме да користе оваква нова сазнања и нове инструменте да би вођење програма и услуга били ефективнији. Фирме из приватног сектора и корпорације већ дуго користе сазнања о људској психологији и друштвеним склоностима за повећање сопствених интереса и профита. Ако владе желе да ефективно пруже услуге образовања и здравства и да праведно убиру порезе, побољшано разумевање друштвених норми треба да буде свесно уграђено у креирање политике посвећене постизању општег добра. Друштвене норме и менталитет такође могу да имају битну улогу у смањењу

корупције. Ово је област где су посебно важне јединствене карактеристике националног контекста пошто су норме и менталитет производи историје и искуства сваког друштва.

9 Глобална политика и одговорност према међународној заједници

Глобалне силе у великој мери одређују опције расположиве појединачним владама. Оне представљају ограничења и могућности, а саме су уствари одређене поступцима других земаља.

Монетарна политика богатих земаља одређује могућности кретања капитала у земљама у развоју. Финансијска регулаторна политика богатих земаља, иако у први мах намењена овим земљама, итекако има утицај и на земље у развоју и транзицији, као што се показало током финансијске кризе у 2008-ој. Политика и прописи о пореским рајевима утичу на способност сваке земље, а посебно земаља са ниским нивоом примања, да повећају приход за финансирање политике за инклузиван и одрживи развој. Трговинска политика једне земље утиче на могућности извоза других. Миграторна политика у богатим земљама утиче на могућности грађана у сиромашним земљама да побољшају своје околности и да кроз дознаке и пренос знања помогну развој земаља одакле потичу. У свим овим случајевима, свака земља у садашњем глобализованом свету има колатерални утицај на друге. Све земље тако имају одговорност да воде рачуна о, и да унапреде прилике за развој најугроженијих грађана света.

Споразуми и институције које су важеће у неколико земаља су кључне за решавање неких од најбитнијих проблема нашег времена. Ипак, то су споразуми и институције који се чине најтежим за успостављање и одржавање. Иако Париски споразум о климатским променама представља добар почетак, свет чека имплементацију обећања свих земаља за смањење емисија, као и финансијску помоћ богатих земаља земљама у развоју у сврху примене мера против климатских промена, укључујући ублажавање и прилагођавање. Последњих година је дошло до смањења помоћи за развој од стране уобичајених извора и ширење нових билатералних и мултилатералних развојних институција, а да не спомињемо све недостижнији циљ од 0,7% БДП-а за званичну развојну помоћ, који је договорен од стране светске заједнице пре неколико деценија. Међународна заједница има одговорност да осигура да се обезбеди помоћ земљама у развоју и маргинализованим групама унутар њих, као и да земље у развоју буду боље представљене у структурама власти међународних институција, што ће заузврат осигурати да међународни споразуми и конвенције уважавају потребе земаља у развоју.

10 Очекивања

Ако земље следе прагматичну политику избалансираног односа тржишта, државе и заједнице у решавању развојних изазова, и ако међународна заједница сарађује на ублажавању ограничења глобалних сила и искористи нове могућности, биће могуће да се тренутни технолошки напредак у свету преиначи у добробит за све, укључујући и најугроженије.

UNOFFICIAL TRANSLATION

Можемо да креирамо свет заједничког просперитета. Грешке и успеси из прошлости указују на сет принципа на којима треба формулисати националну и глобалну политику. Сада је тренутак да се ови принципи систематски примене на дизајн економске развојне политике.